

bildningsinsatser samt behov av handledning speciellt för socialtjänstens personal. Föreningen tillstyrker beredningens förslag om tillsättandet av en gemensam arbetsgrupp och informationsinsatser.

Förändringen av psykiatrien kommer att ställa stora krav på kommunerna. Kommunernas möjlighet att fullfölja sina uppgifter blir avgörande för förändringens takt och resultat. En av förutsättningarna för att kommunerna till fullo skall kunna ta sitt ansvar är att deras ekonomiska resurser stärks genom en omfördelning av statsbidraget. Här får den nuvarande 24-kronan ses som ett första steg i den riktningen.

Sammanfattningsvis kan konstateras att socialberedningen har presenterat ett lagförslag kring psykiatrien, som både i sina grundvärderingar och utformning är enligt socialchefsföreningen tillfredsställande. I avsnitten tvångsvård vid akuta vårdbehov och behovet av regler till skydd för åldersdementa framför föreningen avvikande mening från beredningens förslag.

Våra recensenter

Docent *Dagmar Lagerberg* är verksam vid Barnhälsovården, Akademiska sjukhuset, Uppsala, docent *Inkeri Barenthin* sjukhustandläkare vid Löwenströmska sjukhuset, *Hans Sundberg* övertandläkare vid Riksförsäkringsverket *Gunnel Pehrsson* kurator vid barnkliniken, Akademiska sjukhuset, Uppsala, professor emeritus *Olle Höök* är verksam vid institutionen för medicinsk rehabilitering, Akademiska sjukhuset, Uppsala.

Professionalism i barnvårdsärenden

Några reflexioner med anledning av tre nyutkomna böcker

Dagmar Lagerberg

Killén Heap, Kari: *Barn som far illa*. Behandlarens dilemma. Norska originalets titel: Barnemishandling. Översättning Lena Axelsson. Wahlström & Widstrand, Stockholm 1983.

Jonsson, Berith, Kellberg, Sonia, Moberg-Hovmark, Ulla, Dahl-Hellström, Lisa, Holm, Birgitta: *Barn och familjer*. Metodutveckling i fosterbarnsvård. LiberFörlag, Stockholm 1983.

Håkansson, Hans, Stavne, Karin: *"Jag känner mig så himla osäker..."*. En bok om socialarbetaren i barnvården, om att vara i en mellanställning och ensam ansvarig. SkeabFörlag, Stockholm 1983.

Barn som far illa

Kari Killén Heap är norsk socionom och har tidigare utgivit "Handledning i socialt arbete" och "Försummade familjer". I den nu föreliggande "Barn som far illa" – väl översatt av Lena Axelsson – diskuteras vägar att förbättra rutiner och metoder för handläggning av svåra barnvårdsärenden. Boken anknyter till ett större projekt finansierat av det norska socialdepartementet. Fjorton barn, som under en ettårsperiod lagts in på barnkliniken, Ullevåls sjukhus i Oslo, på grund av vanvård och/eller misshandel undersöktes tre år efter utskrivningen. Vid detta tillfälle visade hälften av barnen så allvarliga psykiska störningar att risk för framtida men förelåg. Endast sex av de 14 barnen hade erbjudits vad författaren kallar en ändamålsenlig uppföljning, dvs adekvata behandlings-, stöd-, omsorgs- och hjälpåtgärder.

Det revolutionerande med denna bok är framför allt författarens analys av "förhållanden som har präglat icke ändamålsenlig" respektive "ändamålsenlig uppföljning". Det är första gången jag sett innehållet i begreppet professionalism – som man skulle kunna kalla det, även om författaren inte använder detta uttryck – så konkret och detaljrikt specificerat. Uppföljningsarbetets delaskpekter bryts ned i sex kategorier, A–F, vilka sedan specificeras ytterligare. Exempel på karakteristiska drag hos icke ändamålsenlig uppföljning (sid 121–122):

- A. Koordinerings- och samarbetsproblem (bl a "Psykiatrisk personals återhållsamhet vad gäller samarbete med andra institutioner"; "Behandlares personliga förhållande till fallen som ett hinder för rationellt utnyttjande av samarbetsmöten").
- B. Bristfällig psykosocial diagnos (bl. a. "Personliga normer som ett hinder för observation").
- C. Bristfällig kontaktetablering visavi föräldrarna.
- D. Inadekvata målsättningar och metoder (bl a "Överidentifiering med föräldrarna och distansering till barnet"; "Överskattning av föräldrarnas resurser och underskattning av barnets behov bidrog till orealistiska målsättningar"; "Bristande förmåga hos be-

.....
Första gången jag sett innehållet i begreppet professionalism så konkret och detaljrikt specificerat
.....

handlare att öppet erkänna sin oro inför föräldrarna"; "Återhållsamhet hos behandlare med att ingripa och skydda barnet"; "Otillräckliga kunskaper om behandlingsmetoder").

E. *Problem i behandlars arbets-situation* ("Brist på stödjande och stimulerande yrkesmiljö"; "Brist på sakkunnig handledning"; "Oproportionerligt stor arbetsbelastning").

F. *Motsättning mellan handläggares förslag och nämndens beslut*.

Som synes är det en heltäckande analys författaren gör. Vikten av professionalism hävdas modigt och utan uppgivenhet inför de svårigheter kravet på problematisering medför. Av moraliserande finns inte ett spår: "När det gäller kritik av arbete på detta område, sitter vi emellertid alla i glashus" (sid 15).

Trots att undersökningen inte gjorts i Sverige, tar man som svensk läsare med stort igenkännande del av författarens framställning.

Barn och familjer

Den andra boken, "Barn och familjer", utgör slutredovisning av ett forskningsprojekt från Stockholms socialförvaltnings familjevårdssektion. Av de fem författarna har fyra i egenskap av fosterhemsinspektörer fungerat som projektarbetare, medan den femte, Sonia Kellberg, varit projektets handledare. Efter en inledande redogörelse för arbetets bakgrund och uppläggning följer fall- och processbeskrivningar. Därefter sammanfattas resultat och slutsatser. I likhet med Killén Heaps arbete präglas också detta av en stark yrkesmässig ambition.

Undersökningsmaterialet omfattade totalt 17 barn i åldern 0–16 år, nio pojkar och åtta flickor. Trots att antalet fall är litet erbjuds läsaren en rik och varierad bild av problem och situationer. Till detta bidrar också att urvalet baserats på placeringstyp: omplacering, placering från jourfosterhem (dvs familjehem av-

sedda för i princip högst tre månaders vistelse), placering från institution, syskonplacering m. m.

Man får följa 12 av barnen i utförliga fallbeskrivningar och de återstående fem i kortare sammanfattningar. Fallbeskrivningarna är spännande, man sträckläser dem och vill veta hur det går. Detta får man också tack vare att redogörelserna kompletterats med färsk information. Författarna har lyckats väl med att både ge fallbeskrivningarna ett högt läsvärde och göra dem välstrukturerade och informativa. Arbetsprocessen (dvs vad man fick veta, vad man tänkte, hur man kände, hur man planerade, vad man gjorde och vad det blev) dokumenteras noggrant.

Författarna har tagit *barnets behov* till utgångspunkt. Deras föresats har varit att ständigt hålla följande frågor aktuella: "Vad innebär detta för barnet? Vad vinner barnet på detta? Vad förlorar barnet på detta?" (sid 18).

Det kan se ut som om författarna med detta sitt ställningstagande radikalt hade valt sida i debatten mellan dem som i första hand betonar *barnets behov* och å andra sidan dem som hävdar vikten av att inte utan vidare bryta för barnet betydelsefulla *relationer*. Så förhåller det sig dock inte: författarna har ingen naiv övertro på fosterhemsvård, och en av deras grundläggande principer är att barnet inte skall bryta kontakten med sina biologiska föräldrar. Tvärtom bör dessa delta i all planering, besöka fosterhemmet och "ge barnet tillåtelse" att vistas där – en viktig sak för att barnet skall kunna "bottna" i fosterhemmet.

Lagstiftningen medger inte någon exakt tidsbestämning när det gäller placeringars varaktighet. Verkligheten själv är också så oberäknelig att säkra förutsägelser knappast kan göras, vilket författarna också poängterar. Trots detta anser de att man så tidigt som möjligt bör försöka att fatta ett beslut om typen av fosterhem: antingen ett sk stödhem, där barnet skall vistas tillfälligt utan att

få nya föräldrar, eller ett sk ersättningshem, där barnet skall växa upp – dock utan att tappa bort sina egna föräldrar.

I metodikdelen framläggs förslag till åtgärder som skulle kunna förbättra beslutsunderlaget vid fosterhemsplacering. Utredningen bör tex innehålla uppgifter om barnets fysiska och psykiska hälsa. Bristfällig information på dessa punkter hämnar sig ofta senare, i synnerhet som erfarenheten visar att fysiska handikapp och sjukdomar är vanligare hos barn som far illa än hos genomsnittet barn. Av samma skäl kan barnpsykologisk eller barnpsykiatrisk bedömning tillföra väsentlig information.

Ytterligare ett värdefullt hjälpmedel vid fosterhemsutredningar är det formulär för familjeintervju som i sin slutgiltiga form redovisats av Kälvesten och Meldahl i boken "Familjepsykologi" (Liber 1982). Intervjun leder snabbt till fördjupad kontakt med såväl fosterföräldrar som biologiska föräldrar och frilägger förhållanden vilka annars varit svåra att se. Frågorna gäller föräldrarnas barndom och uppväxt, attityder till de egna föräldrarna, äktenskapet, makarnas samstämmighet i värderingar, dominansförhållanden i familjen osv. Enligt uppgift av Lisa Dahl-Hellström vid en av Rädda Barnens sk barndagar 1984 har antalet omplaceringar sjunkit med 30 % sedan familjeintervju börjat användas systematiskt. Under projektet tvingades man säga nej till omkring en tredjedel av de tilltänkta fosterföräldrarna, vanligen på grund av en obalans i äktenskapet vilken troligen inte upptäckts utan intervju.

Boken avslutas med ett utförligt kapitel om handledning, författat av Sonia Kellberg. Här ges mycken viktig och tankeväckande information. Handledning är ingen enhetlig företeelse utan kan tex vara antingen uppgifts- och målinriktad eller upplevelse- och känslororienterad. Sonia Kellberg anser att individuell handledning ibland kan behöva prio-

Enligt uppgift har antalet omplaceringar sjunkit med 30 procent sedan familjeintervju börjat användas systematiskt

riteras framför grupphandledning, i synnerhet om gruppens kunskapsnivå är ojämn.

"Jag känner mig så himla osäker..."

Den tredje boken, "Jag känner mig så himla osäker..." – en delrapport från "Barn i kris"-projektet – är skriven av Hans Håkansson, socionom och chef för familjevårdssektionen i Malmö, och Karin Stavne, socionom och arbetsledare vid samma familjevårdssektion. Till skillnad från de båda andra böckerna uppehåller sig denna inte vid metodutveckling utan vid den s k verkligheten: dess syfte är att beskriva hur det faktiskt kan vara att arbeta som socialsekreterare med ansvar för komplicerade barnavårdsärenden.

Undersökningen byggde på samarbete med 10 socialsekreterare i Malmö och på material från "oklara barnavårdsärenden", dvs problematiska fall med omhändertagande som en tänkbar, men inte solklar, åtgärd. Materialinsamling skedde genom kontinuerlig redovisning av varje ärendes utveckling och samtal mellan socialsekreterare och projektledare, allt dokumenterat på band. Särskild tonvikt lades vid socialarbetarens känslomässiga upplevelse. I boken ges fyllda beskrivningar av fyra ärenden.

Författarna utgår i första hand, som en viktig princip, från den oro socialarbetaren känner för ett barn. Denna "känslostyrning" ser de som avgörande för förloppet, och förståelsen därav som nödvändig för en meningsfull tolkning av vad som sker. Sid 17: "Vi menar alltså att en socialarbetare föreslår att ett barn

ska omhändertas, när socialarbetaren som person är övertygad om att barnets utveckling äventyras om inte placeringen kommer till stånd. Socialarbetarens egen erfarenhetsfond och egna känslor är de viktigaste ingredienserna i denna övertygelse. Det finns inte någon metodisk regel och inte heller någon annan regel, tex lagtext, som kan fungera som ledtråd eller kunskapskälla."

Detta betyder emellertid inte att det sociala arbetet skulle tillgå på ett planlöst sätt eller sakna förnuftig ledning. Den personliga övertygelsen är däremot inte avgörande för arbetets kvalitet – man kan, utifrån sin övertygelse, göra ett bra lika väl som ett dåligt arbete. Nödvändigt är dock att övertygelsens existens inses och accepteras.

I nära anslutning till ovanstående resonemang skiljer författarna mellan två uppfattningar om socialt arbete (sid 18–19): "Den ena ståndpunkten innebär att man söker motverka och kanske till och med eliminera inflytandet från socialarbetarens person för att åstadkomma ett något så när 'objektivt resultat' av utredningsarbetet och övriga åtgärder vid placeringen. Det andra förhållningssättet bejakar socialarbetaren som subjekt och tar fasta på utmaningen som ligger i detta förhållande. Och vidare: man söker ta vara på de möjligheter till utveckling av arbetet som utgår från 'hypotesen' om socialarbetaren som en levande person. För oss är det självklart att välja det senare synsättet."

I skildringen av hur det kan vara att arbeta i dessa ärenden har författarna, efter vad jag tror, kommit närmare "sanningen" än någon tidigare. De har därmed gjort en pionjärinsats. Deras slutsatser är häpnadsväckande men övertygande. Bland resultaten kan nämnas:

Socialarbetarna har genomgående valt frivilliglinjen även om denna inte varit ändamålsenlig. Orsaker till detta kan ha varit brist på acceptabla placeringsmöjligheter, den egna inställningen till fosterhems-

vård m.m. Men också något annat och oväntat, nämligen en djup, svår-tolkad upplevelse av att barnavårdslagen helt enkelt inte går att använda trots att indikationer för tvång föreligger: man tycker sig överhuvud taget inte kunna bygga på lagtexten. Avgörande är i stället socialsekreterarens övertygelse om vad som är möjligt. Exempel: en tonårig flicka missbrukar och skolkar från skolan. Hennes hemsituation är också bekymmersam. Indikationer för ingripande enligt barnavårdslagens § 25 a föreligger otvivelaktigt ((sid 66): "det är 25 a så att det stänker om det!"). Ändå är det omöjligt att använda tvång:

"– Vi kan ju inte göra något (min kursivering), men jag har en känsla av att gör vi inget så får vi göra ett tvångsomhändertagande relativt snart, tror jag." Författarna kommenterar: "Kerstins och Margaretas (dvs socialsekreterarnas, min anm) syn på lagen är att den motsvarar vad de egentligen skulle vilja göra, men verkligheten är sådan att lagen inte är användbar. /.../ Lagen blir varken hinder eller stöd, den existerar inte i den praktiska handläggningen."

Om lagen helt enkelt är oanvändbar måste detta betecknas som ett synnerligen anmärkningsvärt förhållande.

En annan slutsats som ställer alla begrepp om samverkan på huvudet gäller en tendens hos socialarbetaren att ibland göra sig otillgänglig för påverkan utifrån. Detta kan vara fallet om socialsekreteraren intensivt gått in för en specifik handlingsplan (utan alternativ), tex mobilisera resurser för att en kvinna med barn skall kunna få hjälp att rycka sig loss

Barnavårdslagen motsvarar vad socialarbetarna egentligen skulle vilja göra men verkligheten är sådan att lagen inte är användbar

från en man som upprepade gånger misshandlat henne. Mannen avtjänar för tillfället fängelsestraff och man vet inte hur kvinnan kommer att handla när han släpps. Dock visar hon sig nu betydligt självständigare än förr och har starkt stöd från omgivningen. Socialsekreteraren tenderar att utestänga sig från samarbete med befattningshavare och instanser som inte delar hennes syn på handläggningen, dvs som förordar omhändertagande av barnet.

Exempel

Nedan följer några exempel ur "Barn och familjer" och "Jag känner mig så himla osäker..." på förhållanden som enligt Killén Heap kännetecknar icke ändamålsenlig uppföljning (jfr ovan). Exempelen visar hur allmängiltiga problemen är; de återkommer i olika arbeten och till och med i skilda länder.

"Psykiatrisk personals återhållsamhet vad gäller samarbete med andra institutioner" och "Återhållsamhet hos behandlare med att ingripa och skydda barnet"

(från "Barn och familjer");

Barbro är en sedan 20-årsåldern tidvis psykotisk kvinna. Under graviditeten vårdas hon på psykiatriskt sjukhus men försöksutskrivs några dagar före förlossningen. Personalen på BB känner inte till moderns sjukdom men upptäcker på egen hand att allt inte står rätt till. Vid en konferens på sjukhuset yttrar överläkaren (sid 148): "Jag håller helt med er om att Barbro inte ska ha hand om sitt barn. /.../ Men kom inte och begär att jag ska skriva något intyg om det. Jag vill inte förstöra min kontakt med patienten. Däremot kan den läkare som ni har på socialförvaltningen rekvirera journaler härifrån och utifrån dem skriva ett intyg." (Socialförvaltningen saknar läkare.) En annan läkare som modern varit i kontakt med säger (sid 147): "Jag trodde att hon skulle kunna bli frisk om hon fick kärlek av barnet."

"Behandlares personliga förhållande till fallen som ett hinder för rationellt utnyttjande av samarbetsmöten"

(från "Barn och familjer");

De socialsekreterare som arbetar med Barbro (se ovan) vill inte att barnet, Lina, skall flyttas från sitt jourfosterhem och därmed komma längre bort från modern. Fosterhemsinspektörerna har emellertid funnit att det ur Linas synvinkel vore bättre med en placering i ett ersättningshem, vilket också sker. Socialsekreterarna motsätter sig detta (sid 131): "Vi har Lina som en morot. Via de gemensamma besöken i jourfosterhemmet fortsätter vi att jobba med Barbro. Om Lina omplaceras till ett fosterhem ute i landsorten har vi inte tid att tillsammans med modern åka och besöka henne."

"Personliga normer som ett hinder för observation"

(från "Jag känner mig så himla osäker...");

En periodvis psykotisk kvinna, Judit, föder en dotter. Barnet har tillkommit efter hormonbehandling och är således verkligen önskat. Socialsekreteraren Britt är övertygad motståndare till fosterhemsvård och betonar med eftertryck hur nödvändig den tidiga och exklusiva mor-barnkontakten är, detta trots att Judit inte tycks ta till sig information om barns behov och vid besök på byrån uttrycker att hon finner vården av barnet betungande. Denna familj har dock en mycket kompetent kontaktperson som Britt sätter sitt hopp till. BVC-sköterskan anmärker i telefonsamtal med Britt att hon ofta varit upprörd över byråns nonchalans när man där ser att barn far illa. Fallbeskrivningen avslutas med uppgift om att Judit är på väg in i en manisk fas, samtidigt som Britt skall sluta på byrån och måste lämna ärendet. Någon egentlig barnavårdsutredning har inte gjorts. Britt tycker att hon själv under 20 år sett att fosterhemsplaceringar inte utfaller väl. "Allt det här med fosterhem är jag vansin-

nigt skeptisk till. Så det är alltså min grundinställning att det inte behövs" (sid 57). Att Britt måste sluta sitt arbete medför att hon ser barnavårdslagen som ett "riskmoment", eller rättare sagt, hon är rädd att någon annan handläggare skall bedöma barnets förhållanden annorlunda än hon själv gjort.

Diskussion

Det finns viktiga principiella frågor som aktualiseras av resonemangen i dessa tre böcker.

Ett anmärkningsvärt förhållande av stor praktisk betydelse är den av Håkansson och Stavne påvisade tendensen att socialarbetare i vissa fall kan göra sig otillgängliga för alternativa förslag. Jag tolkar den psykologiska mekanismen bakom detta så att socialarbetaren och klienten enas kring en specifik men skör planering som hotar att falla sönder inför andras synpunkter och påtryckningar. I denna situation ingår socialarbetare och klient ett förbund där båda är angelägna om att undvika inblandning utifrån, trots att en sådan inblandning "objektivt" sett borde vara värdefull. Klart är att detta förhållningssätt måste vara ett utomordentligt effektivt hinder mot tvärfackligt samarbete (jfr nedan om professionell hållning).

När Håkansson och Stavne pekar på "känslostyrning" som en nödvändig faktor i det sociala arbetet, blottlägger de ett viktigt sakförhållande. Men analysen måste gå vidare. Eftersom känslostyrning enligt författarna är förenlig med såväl goda som mindre goda resultat, bör man pröva hur sannolikheten för ett "bra" arbete skall kunna bli så stor som möjligt. Jag tänker mig:

Om en socialarbetare känner oro för ett barns situation, är detta en viktig orsaksfaktor bakom ärendets aktualisering som ett omhändertagandeärende. Men räcker detta? Kan det inte finnas fall där omhändertagande är motiverat trots att socialarbetaren inte känner oro för barnet? Kan inte just sådana situa-

tioner vara farliga, och är det inte särskilt dessa som reser krav på ingående kunskaper om barns utveckling, reaktionssätt och behov? Man kan nämligen mycket väl tänka sig att ju bristfälligare kunskapen är, desto större är också risken för utebliven oro. Det är lätt att tycka att ett barn förefaller välutvecklat och harmoniskt, även om ett tränat öga skulle se något annat. "Barn och familjer" ger exempel på detta. (Brist på kunskap kan å andra sidan också ge upphov till vag och intuitiv men ändå stark oro; i dessa fall blir de sakliga motiven för ett ingripande svårare att ringa in.)

Oron kan alltså vara en adekvat orsak till ingripande, men den kan inte få utgöra det enda skälet för en åtgärd: det måste ändå vara så att vissa sakförhållanden som sådana skall kunna vara alldeles tillräckliga för att motivera någon form av ingripande.

Det är också enligt min mening nödvändigt att skilja mellan privat och professionellt engagemang. Att engagemanget för en familj i svårigheter är professionellt har självfallet ingenting med känslökyla att göra och utesluter heller inte osäkerhet hos handläggaren. Men det kräver en typ av förutsättningslöshet, en strävan efter att finna den minst dåliga lösningen, inte nödvändigtvis den lösning som överensstämmer med egna önskemål om hur det borde vara. Killén Heap skriver klagörande (sid 166): "Vad som speciellt utmärkte detta engagemang var att det var baserat på yrkesskicklighet, dvs att det präglades av en stark vilja att hjälpa oavsett lösning. Här gällde det inte att slå vakt om en lösning som bekräftade behandlarens egna normer och subjektiva värderingar. Det handlade om ett engagemang som grundade sig på inlevelse med både föräldrar och barn."

En professionell hållning innebär bl.a. att man i en mening är likgiltig för hur ett ärende utvecklar sig, nämligen i bemärkelsen att man inte

sitter fast i en specifik lösning som man till varje pris vill se genomförd även om den inte är bra. ("Den här mamman måste få ha sitt barn hos sig! Det här barnet måste få komma till ett fosterhem på landet!") Ett privat engagemang i denna mening kan leda både till onödigt drastiska ingripanden och till omotiverad passivitet.

I en helt annan mening innebär naturligtvis den professionella hållningen att man är raka motsatsen till likgiltig för hur det går och att man också investerar privat, personligt intresse i familjen. Men man söker den bästa lösningen utan förutfattad mening. Var och en vet att detta är lättare sagt än gjort. Jag tror dock att systematiska frågor av följande typ är värdefulla: Vilka krav måste ovillkorligen ställas på en lösning som skall kunna kallas acceptabel? Vilken kunskap behöver jag för att få ett så gott beslutsunderlag som möjligt? Vem kan tillhandahålla denna information? Hur ter sig denna lösning från barnets synpunkt? Vilka skäl talar för att denna planering skall hålla? Professionalism i den skisserade bemärkelsen är en nödvändig förutsättning för ett fruktbart samarbete med andra.

Analys av detta slags frågor är viktigt därför att känslor är en både ofrånkomlig och önskvärd ingrediens i allt behandlingsarbete. Men känslor ensamma räcker inte som underlag för en ändamålsenlig planering. Utbildning, handledning, metodutveckling och samverkan krävs. Detta är sannerligen inte något som enbart kan läggas på de enskilda socialarbetarna.

Socialt arbete är ett högskoleämne med forskningsmöjligheter. Det är viktigt att frågor av den typ som här berörts blir föremål för problematisering och intellektuell analys. De tre böckerna utgör i detta sammanhang väsentlig litteratur. De har också mycket att ge alla som på ett eller annat sätt är engagerade i arbetet med eller debatten om barn som får illa.

Säker lösning på osäkra problem

GUNILLA THURFJELL

Morgondagens tandvård

Skriften Morgondagens tandvård är en debattinriktad sammanfattning av undersökningen "Kvinnor i tandvården" som gjorts av Gunilla Thurfjell med stöd av arbetarskyddsfonden. Avsikten är att väcka diskussioner på arbetsplatser och inspirera till utvecklingsarbete.

Den nuvarande arbetsorganisationen för allmäntandvård beskrivs mot historisk bakgrund och genom att låta ett antal anonyma representanter för olika personalkategorier inom tandvården komma till tals. Kärnfrågorna i skriften är huruvida arbetsorganisationen främjar inriktningen mot tandhålsövård, dvs. förebyggande av tandsjukdomar, och hur tandvården ska se ut i framtiden. Skriften ger många uppslag till diskussioner kring yrkesroller, attityder och teknologi.

Texten är en lovsång till tandhålsövård. Organisationsformer granskas mot deras möjligheter att främja denna vårdtyp. Den form som mest gynnar tandhålsövärderna fastslås vara den bästa för framtiden. Den rekommenderade modellen är att tandsköterskor, framför allt de med olika former av tillägsutbildning i profylax, blir mer tongivande i tandvårdsteamet än idag.